

ZINGEN OMDAT WE STERFELIJK ZIJN

Serie Wie grenzen stelt, schept ruimte

De twee 'psalmen' die we hoorden spelen een spel met wind en adem, met stemmen en liedjes. De eerste tekst is een vrij gebed van Gert Bremer, een voormalige monnik die heel soms nog hier het koor dirigeert. Hij maakte het bij Psalm 57. *Gaten zingen in de duisternis – kieren morgenlicht zingen*. Want onze liedjes weten de weg naar de hemel, schrijft hij. Ze zijn ervan. Wat fijn om zo te zingen, om zo mee te doen aan liedjes – wetend dat zij de weg weten. Zij wel.

De tweede tekst zegt voorzichtiger hetzelfde. Onze adem is verbonden, schrijft Rutger Kopland; onze stemmen dwalen en alleen de wind weet 'de plek'. Wij, vertaal ik maar, doen mee – zonder het echt te snappen. De wind weet het.

Wind en adem, stemmen en liedjes. Het is een oud spel, dat al begint bij de eerste zinnen in de Bijbel: 'De geest van God zweefde over de oervloed'. In het Hebreeuws staat er Roeach, wat zowel geest als adem betekent. Spiritus, in het Latijn. Dezelfde adem die God inblies bij de mens, toen God ons maakte van stof van de aarde, zoals Genesis vertelt.

Wij ademen, vanaf onze eerste kreet tot onze laatste zucht. We hoeven er niets voor te doen – het gaat vanzelf. Het ademt in ons. Steeds weer geest die we ontvangen – en weer teruggeven. Zo worden we veranderd. Vanavond zingen we, gebruiken we onze adem en ons lichaam om stem te geven aan wie we nu zijn. Ik hoop dat je geniet van wat er allemaal meetrilt in je – ook als het pijnlijk is of verdrietig. Laat het maar trillen en meegaan met de wind.

Laat ik het wat aardser zeggen, waar aswoensdag over gaat. Onlangs werd ik gebeld door een hoogbejaarde Dominicusganger – ik heb gevraagd of ik dit hier mag vertellen. Ze zei: 'Ik voel dat ik in het laatste stuk van mijn leven ben gekomen. Ik wil graag de ziekenzegen ontvangen, bij vol bewustzijn en met een paar van mijn naaste vrienden erbij.'

Dus kwamen we bij elkaar in haar huis. Zij stelde ons aan elkaar voor. Samen zongen we en zwegen we, we lazen twee psalmen en ik zegende haar hoofd, haar oren, ogen, neus en mond, handen en voeten. Ik bedankte haar lichaam en zegende het voor de laatste reis. Ze keek me aan vanuit een onbegrijpelijke verte, en van heel dichtbij tegelijk.

Ik vond het onvergetelijk en ook troostend. Dat je oud mag worden en de moed hebt om de dood tegemoet te zien, dat je om zegen vraagt en dat je mensen naast je hebt. Ze had kleine taartjes klaar staan, voor bij de koffie na.

De dood, ik ben er niet op tegen. Principieel niet, want alles wat stof is vergaat. En in de praktijk zie ik mensen in het aangezicht van de dood heel aandachtig worden. Vaak weten ze dan heel precies wat er echt toe doet – en wat niet.

En toen ik dit zo fraai had opgeschreven, stierven achter elkaar een andere Dominicusganger aan de nare ziekte ALS, afgelopen maandag is ze uitgevaren, en een lieve voormalige leraar en buurman, pas 68 jaar oud. Veel te vroeg, zeggen we dan. Alsof wij daarover gaan.

De dood domineerde dus mijn dagen en ik zag: de dood is raar. Naar, en onverwacht. Meestal rafelig. Verscheurend zelfs. We snappen er in wezen niks van. Het blijft onbegrijpelijk om een levend lichaam te kennen en dan opeens een omhulsel te zien, zonder adem. Het blijft onbegrijpelijk dat dood voor altijd is. Hoe moet dat eigenlijk, leven, als je weet dat alles sterft?

Vandaag begint de vastentijd. Veertig dagen – en zes zondagen – op weg naar Pasen. Een periode die bedoeld is om iets van woestijn op te zoeken, zoals Jezus deed na zijn doop in de rivier. Het is een periode om te ervaren wat echt belangrijk is en wat franje en versiering, of wat ongezond aan je is gaan kleven, zoals verslavingen doen.

Wij maken deze vasten een serie vieringen over leefregels. Want we zijn vrije mensen, die gebaat zijn bij regels. Zo hoeven we niet de hele tijd zelf uit te vinden wat goed leven is, hoe we met elkaar omgaan, of hoe we een menswaardige samenleving kunnen opbouwen. Belangrijk. Zeker in een tijd waarin rijken en machtigen overal ter wereld zich daar schaamteloos aan onttrekken.

En het is ook grappig: deze serie over leefregels begint met dood, vandaag, op Aswoensdag. Memento mori, zei men in de Middeleeuwen al: gedenk te sterven. De eerste regel voor goed leven is dus: beseft dat je eens doodgaat. Of eens... Memento mori stamt uit tijden waarin de helft van de kinderen niet ouder werd dan vijf, waarin talloze vrouwen stierven in het kraambed. Tijden waarin oorlogen, epidemieën en naamloze ziekten ervoor zorgden dat maar weinigen oud werden. Vrijwel alle generaties voor ons leefden zo: de dood was overal. Op sommige plaatsen in de wereld is dat nog zo. Wat een verschil met ons leven hier. Wij vinden het bij wijze van spreken niet eerlijk als iemand de tachtig niet haalt. Alsof we er recht op hebben.

Er is nog een verschil met vroeger: de meesten van onze voorouders gingen ervan uit dat na een kort, onzeker bestaan het eeuwig leven wachtte. Daar ging het echt om. Terwijl nu – zowel gelovige als ongelovige mensen van nu zijn gericht op dit bestaan. Het leven hier en nu is een zekerheid. De hemel – daar hopen we maar iets van. Vaagjes.

Wat hebben wij het goed, in dit stukje van de wereld. Wat zijn we veilig. Met een beetje mazzel kunnen wij best een tijd doen alsof de dood iets is voor hoogbejaarden of ernstig zieken. We hebben ziekenhuizen en hospices, euthanasie en palliatieve sedatie. We kunnen een akelige doodstrijd vaak vóór zijn of verzachten met medicijnen. We zien zelden dode lichamen, tenzij ze mooi opgemaakt of zelfs gebalsemd zijn. Maar meestal is de kist al dicht en kijken we naar vakantiefoto's op een uitvaart.

Memento mori. Je gaat eens dood, maar nu ben je sterfelijk. Dat is niet hetzelfde. Het vraagt moed om dat te zien. Hoe fragiel je lijf is, hoe veranderlijk deze wereld is – hoe raadselachtig ons leven, hoe onbegrijpelijk ons verdwijnen, naar godweetwaar. En: hoe uniek en onherhaalbaar jij bent – en jij, en jij, elk van ons. En hoe uniek dit moment is, en morgen, en overmorgen. En hoe onherhaalbaar je ervaringen van vriendschap en liefde – niet in het algemeen, maar heel concreet. In déze kroeg – dat is dan iets voor na de vasten – in déze grap, in déze omhelzing, in deze blik of dít gedeelde verhaal.

Straks krijg je, als je wilt, een kruisje op je voorhoofd. We zeggen daarbij: Stof ben je. Stof zul je zijn. En duren zal de liefde van God. Het is een aankondiging – zo is het – het is een waarschuwing – vergeet het niet! – én het is een belofte. Want de liefde die je God kunt noemen is eeuwig, levend, steeds wordend. Ook als jij, als wij eens verdwenen en vergeten zijn. Daar kun je je aan toevertrouwen. Het maakt het leven gemakkelijker en nabijer.

Van Jan Kortie leerde ik dat zingen bij uitstek gaat over nu. Deze noot, deze trilling in je lichaam, deze ademtocht die stem krijgt. Daarin beleef en belichaam ik het leven, dat nu is en hier. En samen. Todo Cambia, alles verandert.

Van oude en zieke mensen in onze gemeenschap leer ik dat je kunt meebewegen met wat je te doen hebt, wat je wilt: met je inademen – en óók met wat je moet accepteren, wat je los moet laten: met je uitademen. Dus: laten we elkaar helpen met sterfelijk zijn. Met genieten van deze avond, dit lichaam, deze vorm, deze ademtocht, deze noot. Wetend dat het eeuwige vorm krijgt in het tijdelijke – en dan weer een vorm, en weer één.

Laten we meedoen, zonder het te snappen! Ook wij zullen verwaaien. Elk van ons zal vroeg of laat worden als het zuchten van bomen, het prevelen van de regen. En nu... kunnen we gaten zingen in de duisternis, kieren morgenlicht. Nu kunnen we liedjes zingen die alvast naar de hemel gaan. Laten we zo op weg gaan naar Pasen: bereid om veranderd te worden.

Arjan Broers